

URTX

CAL TREPAT: UNA DIMENSIÓ HUMANA.
APUNTS SOBRE L'ESPAI PÚBLIC I LA CIUTADANIA

Oriol Martí Sambola

CAL TREPAT: UNA DIMENSIÓ HUMANA. APUNTS SOBRE L'ESPAI PÚBLIC I LA CIUTADANIA

Abstract

El artículo es una reflexión en torno a la infraestructura de Cal Trepal bajo un foco centrado en el espacio público y la ciudadanía y una mirada urbanística, social y política. Se combina un análisis concreto del espacio en cuestión (con sus dimensiones, atributos, carácter, problemáticas y propuestas de activación) con una contextualización teórica de varios autores que han reflexionado en torno a las ideas de espacio y actividades públicas, cohesión social, derecho a la ciudad, trama urbana, gobernanza o gestión comunitaria. Todo ello con el objetivo de mejorar y enriquecer la vida colectiva bajo el techo del espacio público.

This article is a reflection on the infrastructure of Cal Trepal under a focus centred on the public space and citizenship and an urban, social and political view. It combines a specific analysis of the space in question (with its dimensions, attributes, character, problems and proposals for activation) with a contextualisation theoretical by various authors who have theorised about the ideas of space and public activities, social cohesion, right to the city, urban area, governance or community management. All this is together with the aim of improving and enriching collective life under the shelter of the public space.

Paraules clau

Accessibilitat, Cal Trepal, ciutadania, cohesió social, comú, creació contemporània, cultura, dret a la ciutat, empresa, espai públic, espai social, formació, governança, museu, participació, patrimoni, polítiques públiques, referència, territori, trama urbana, urbanisme, valor afegit.

La calle: tratar de describir la calle,
de qué está hecha, para qué sirve.

GEORGES PEREC

De todas maneras, creo, ya ha llegado el momento
de empezar a vivir la utopía.

CÉSAR MANRIQUE

A mode d'introducció

Em dispo en aquest article a obrir i ordenar un espai de reflexió entorn de les significances de l'espai públic i la generació de ciutadania en el marc de Cal Trepapat de Tàrrega, una infraestructura pública, múltiple i complexa que des del 2006 ha estat en procés de conceptualització i transformació constant.

L'objectiu d'aquest article és generar un relat sobre què és i, sobretot, què significa Cal Trepapat des de diversos punts de vista, siguin urbanístics, sociològics o polítics. A la vegada, serà interessant realitzar mirades externes adreçades als conceptes d'*espai públic* i *ciutadania*, siguin teòriques o experiencials.

Aquest article també vol posar algunes qüestions sobre la taula per tal d'articular possibles respostes que generin eines tècniques i polítiques per entendre i abordar en una temporització de llarga durada activacions d'una infraestructura amb infinites possibilitats.

Quines són les dimensions de Cal Trepapat i les tipologies d'espais que agrupa la infraestructura? Té caràcter Cal Trepapat? Podem identificar-ne algun conjunt de característiques subjectives i perceptives? Quins models exteriors poden ser un punt de suport i de referència per a Cal Trepapat? Podem identificar els elements de conflicte (urbanístic o sociològic) de la infraestructura? Quin ha de ser el model d'interacció i governança entre agents implicats? Pot encaixar el model de Cal Trepapat en un paradigma comunitari que superi els eixos d'allò públic o privat? Què significa la humanit-

zació de l'espai públic? Aquestes i altres qüestions s'afrontaran des d'una vessant teòrica i també seran una guia per segmentar i classificar la diversitat d'enfocaments que hi ha a l'hora d'analitzar la infraestructura en qüestió.

En definitiva, aquest article busca arribar a un seguit de conclusions (caldrà veure si ho aconseguim) adreçades a visualitzar la idea que una determinada ideació i articulació dels espais públics genera models de ciutadania més desenvolupats, complexos i rics. Com sempre, cal voluntat, sentit estratègic i inversió. La mirada, provarem de buscar-la aquí.

Espai públic i ciutadania

Entenem per *espai públic* els llocs de propietat majoritària o totalment pública on habitualment es realitzen activitats o s'atorguen determinats usos, en ambdós casos adreçats a la ciutadania, sigui de manera individual, per sectors i col·lectius o universalment.

Segons BELLET (2009), cal entendre l'espai públic des de diverses dimensions. En primer lloc, des d'una dimensió *cívica* i *col·lectiva*, entenent que l'espai públic és plural, flexible i democràtic, des d'on s'organitza l'experiència social basada en l'intercanvi entre individus i col·lectius, que, en molts casos, seran diversos. Fruit d'aquesta interacció, l'espai públic pot ser «un espai de sociabilitat problemàtica on coexisteix tot un món d'estrany» (LOFLAND, 1973). També en aquesta dimensió s'esdevé la construcció de normes bàsiques de convivència que molt habitualment no estan ni escrites, així com s'hi desenvoluparia el

sentit comunitari, que ara només citarem però en el qual més endavant entrarem en profunditat.

Una segona dimensió de l'espai públic és la *simbòlica* i *representativa*, expressada en manifestacions tant del poder com de la mateixa ciutadania, que justament s'expressarà a favor o (més habitualment) en contra d'aquest poder. L'espai és un altaveu de reivindicació per excel·lència.

Entenem per dimensió *funcional* aquella que concep l'espai en funció dels usos. En un determinat espai públic, hi podem treballar, viure, descansar, gaudir de l'oci i la cultura, jugar, fer esport o passejar. I aquest conjunt de funcions es construeix a partir de voluntats polítiques materialitzades en ideacions i articulacions de polítiques públiques.

La dimensió *urbanística* és la que garanteix l'accessibilitat a la ciutadania, entesa no només des de la vessant física, sinó també simbòlica i psicològica. Segurament coneixem exemples de sectarisme i inaccessibilitat psicològica de determinats espais tot i el garantisme de les «portes obertes». Els accessos, els itineraris, les barreres, els obstacles i la visibilitat són elements nuclears d'aquesta dimensió.

I, més enllà de les ordenacions, també podem entendre l'espai públic com una eina d'ordenació i articulació (sota una mirada segurament urbanística), un punt de referència, una superfície viva i no uniforme, etc.

D'altra banda, per introduir el concepte de ciutadania, podem acostar-nos-hi a través de la tensió entre tres valors que conté: l'*autonomia personal* (la ciutadania és el subjecte i protagonista de les polítiques públiques i no pas el seu objecte), la *igualtat* (sigui de recursos, condicions o possibilitats) i la *diversitat*. Els vincles, equilibris i jocs de forces entre aquests tres valors definiran el nivell, càrrega i valor de ciutadania en diversos contextos, ciutats, països o continents.

La manera en què la ciutadania s'apropia, utilitza, es diferencia, s'expressa o, en un sentit positiu de la paraula, polititza l'espai públic com a recurs limitat generarà unes determinades dinàmiques o d'altres. Per això, i també hi aprofundirem més endavant, quan parlem d'espai públic i ciutadania, un dels elements cabdals és la governança d'aquest (escàs i limitat) recurs.

Relat i contrarelat de Cal Trepat

La fàbrica Trepat, de titularitat privada des de la seva construcció el 1913, va ser adquirida el 2006 per l'administració pública local en entendre que calia conservar i intervenir l'espai pel seu valor històric i patrimonial (identifiqueu-hi les dimensions simbòlica, funcional i urbanística). Des de llavors, Cal Trepat s'ha convertit en un espai públic amb un gran potencial en els àmbits patrimonial, empresarial, creatiu i ciutadà. Avui, la infraestructura és un espai multifuncional que engloba la museografia, el patrimoni, l'empresa, la creació contemporània, l'exhibició escènica i la formació.

Ara bé, una anàlisi crítica que ens ajudarà a entendre i contextualitzar millor l'espai ens porta a realitzar un *contrarelat*. Cal Trepat també pot explicar-se d'altres maneres.

Després de noranta-tres anys de titularitat privada, no és casual l'adquisició per part del municipi de la infraestructura de Cal Trepat. No s'entén l'operació urbanística sense contextualitzar-la en una voluntat política vinculada al creixement i la ideació d'una ciutat de rang superior a l'històric, sigui en població, infraestructures o serveis. La ciutat de Tàrrrega, des del 2003, ha estat l'exemple paradigmàtic i representatiu del creixement econòmic basat en l'especulació urbanística privada. Això genera un augment exponencial dels ingressos municipals sobre la base de permisos d'obra, IBI i compravenda de terrenys municipals i, en conseqüència, la mirada expansiva en l'àmbit polític. És època de compres, plans, projectes i grans inversions (piscines municipals, espais polivalents, remodelacions de places i avingudes), amb Cal Trepat com a paradigma i senyera.

La vida pública de Cal Trepat arranxa sense un projecte clar i definit. Això obre diversos reptes i necessitats que s'han anat afrontant amb els anys, però en cap cas d'una manera integral: el repte urbanístic d'integració de la infraestructura a la ciutat; el repte cultural d'esdevenir un important pol museogràfic, patrimonial, innovador i creatiu, i, finalment, el repte ciutadà de foment de l'activitat social.

Si en un primer moment la compra de la infraestructura va generar controvèrsia política i partidista, a poc a poc, veient el potencial de Cal Trepat, tots els grups parlamentaris han anat abandonant el conflicte per entrar en una situació de certs consensos, que arriba fins a l'actualitat.

És Cal Trepat un espai públic?

Entre les moltes identificacions de què és un espai públic, BRAVO (2014) ens proposa una mirada política basada en els quatre sentits de la democratització d'un espai: un espai públic ho serà pròpiament si és *sostenible*, reconeix la *memòria*, és *redistributiu* i és *participatiu*. És segons aquests criteris que podem preguntar-nos si Cal Trepat és avui un espai públic amb ple caràcter.

Cal entendre la *sostenibilitat* com allò que permetrà que la ciutat que deixem a les generacions futures sigui millor que la d'avui o la del passat. Malgrat parlar d'espai, té molt més a veure amb el temps. És sostenible Cal Trepat? Ho és, basant-nos en la tesi que el llegat patrimonial, cultural, econòmic i ciutadà està sent (i serà) immensament superior al fet que l'espai no hagués estat públic.

La *memòria* és el reconeixement constant del valor d'allò que ja està construït. Considerar, reconèixer, preservar i explicar allò que va fer-se en un determinant moment i en un determinat espai és conservar-ne la memòria. En aquest sentit, Cal Trepat és clarament un espai de memòria, gràcies a la museïtzació de la fàbrica, encara que sempre queda marge per enriquir el relat museogràfic perquè sigui més atractiu a generacions presents i futures.

L'acció pública és responsable de revertir dinàmiques d'exclusió de retorn a la ciutadania, per això les polítiques públiques centrades en la concepció de l'espai han de ser clarament *redistributives* en el sentit de reversió qualificada cap a la ciutadania. Afortunadament, Cal Trepat és un espai redistributiu, gràcies al servei de lloguer a baix cost d'espai per a empreses innovadores, a la celebració d'esdeveniments enfocats a la creació contemporània o les arts escèniques i també (i sobretot) a la museïtzació de les primeres naus. De fet, la comparació entre el nivell redistributiu de Cal Trepat i el seu volum de població (entorn dels 17.000 habitants l'any 2017) fa d'aquesta infraestructura un autèntic privilegi pel que fa a l'arribada a la ciutadania.

Finalment, la *participació*, entesa com un allunyament de la tecnocràcia o el despotisme il·lustrat, se centra a graduar els nivells de governança d'un espai públic determinat: mecanismes de decisió *bottom-up*, accés al coneixement, sistemes de cogestió, etc. És en aquest quart punt on Cal Trepat s'allunya més d'aquesta aproximació definitòria sobre què és un espai públic. Certament, la infraestructura ha començat a ser un espai de desenvolupament de projectes privats, una altra cosa és el nivell de participació en la presa de decisions de la mateixa infraestructura. Vet

Foto: Jesús Vilamajó.

Foto: Jesús Vilamajó.

aquí un repte de futur que també encarem més endavant.

El caràcter de Cal Trepat

Cal Trepat és un espai d'espais, ja que es pot considerar un espai econòmic (tant pel viure d'empreses com pel valor econòmic que pugui tenir l'impacte turístic del museu, passant per la formació professional de les persones que entraran en el mercat laboral o, fins i tot, les mateixes inversions públiques que s'hi realitzin), un espai cultural (museu, festival Embarrat, FiraTàrrrega, etc.), un espai relacional (espai de trobada entre ciutadans) i un espai simbòlic (referència d'un determinat tipus de model, producció i relacions laborals en una determinada època).

Però un espai públic és quelcom més que la suma dels seus espais. Així, com apunta BRAVO (2011):

L'espai públic no és un marc geomètric, cartesia i objectiu, ni tan sols un continent físic, material i tangible. És un lloc subjectiu, carregat de contingut polític, que implica urbanitat, és a dir, que està definit pel fet de conviure en comunitat i, per tant, per la consciència del nosaltres i pel respecte de l'altre. És, com la democràcia, quelcom fràgil i intangible, que té lloc de manera intermitent.

I, de la mateixa manera que el parlament no és democràcia, la plaça no és l'espai públic; ambdós resideixen a la consciència cívica dels ciutadans.

Aquesta contingència, aquesta autonomia respecte a la forma, explica que a les nostres ciutats es produeixi contínuament una escissió entre la *urbs* (el *hardware*, el suport físic continent) i la *civitas* (el *software*, l'esdeveniment contingut). L'espai públic és un esdeveniment dinàmic i inestable que es propaga i es contrau, que guanya i perd intensitat.

En consonància amb les funcions, activitats, vincles amb l'entorn, història, objectius i programes desenvolupats a l'espai, podem identificar cinc grans atributs que ens ajuden a determinar el caràcter de l'espai.

En primer lloc, podem parlar del *caràcter de pertinença i vincle emocional* amb el territori sobre la base dels atributs patrimonials, de memòria històrica i de recuperació del passat que desenvolupa l'activitat museística vinculada a la història social, laboral i política del segle xx a Tàrrrega i comarca. La recuperació i explicació de dinàmiques laborals oblidades i la seva museïtzació generen un espai amb caràcter i voluntat recuperadors de la història del territori. Les generacions més grans recorden el passat, mentre que

les més joves poden aprendre sobre activitats, dinàmiques o oficis ja desapareguts, alhora que poden donar i conservar un relat rigorós i coherent sobre el perquè i el com del passat més recent.

D'altra banda, Cal Trepà té també un *caràcter innovador*, de valor afegit i d'emergència sobre la base dels atributs vinculats al laboratori empresarial, la recerca, el desenvolupament, la creació i la formació. Aquí es pot ubicar el viver d'empreses, que allotja projectes teòricament vinculats a l'emergència, el coneixement, la comunicació o el disseny. Aquesta i altres activitats (com la formació professional o d'extensió universitària) li donen un caràcter específic que el posiciona com a generador d'emergència creativa.

En tercer lloc, l'exhibició escènica o de creació contemporània dona a Cal Trepà un *caràcter expressiu, artístic i participatiu* sobre la base dels atributs culturals.

Finalment, podem parlar de dos reptes de futur per a la consecució i consolidació d'un determinat caràcter de Cal Trepà. D'una banda, un *caràcter comunitari, hospitalari i proper* sobre la base dels atributs d'espai de trobada, àgora i plaça pública, que generen cohesió social, comunitat i pertinença. La integració de la infraestruc-

tura a la trama urbana (en parlarem més endavant) serà segurament una intervenció necessària per fomentar aquest caràcter. D'altra banda, un *caràcter ecològic* sobre la base dels atributs de proximitat, ciutats lentes, naturalesa i salut. Cal Trepà és una zona perifèrica de la ciutat, amb espais oberts propicis per fomentar la qualitat de vida i la relació amb l'entorn.

El caràcter d'un espai públic enllaça directament amb la idea de *dret a la ciutat* desenvolupada a bastament pel sociòleg, geògraf i filòsof francès Henri LEFEBVRE (1968), que reivindicava els entorns de la ciutat com a escenaris col·lectius per a les persones fent-les protagonistes del que elles mateixes han construït.

El caràcter d'un espai públic enriqueix la consideració històrica i cultural d'un determinat espai com una dimensió fonamental de la democràcia política i social. En aquest sentit, BORJA (2012) afirma el següent:

L'espai públic [...] és l'àmbit on els ciutadans poden (o haurien de) sentir-se com a tals, lliures i iguals. És on la societat escenifica, es representa a si mateixa, es mostra com una col·lectivitat que conviu, que mostra la seva diversitat i les seves contradiccions [...]. És on es construeix la memòria col·lectiva i es mani-

Foto: Jesús Vilamajó.

festen les identitats múltiples i les fusions en procés. L'espai públic democràtic és un espai expressiu, significant, polivalent, accessible, evolutiu. És un espai que relaciona les persones i que ordena les construccions, un espai que marca a la vegada un perfil propi [...].

Discontinuitats

Arribats aquí, cal identificar els autèntics elements de conflicte de Cal Trepapat per tal de contextualitzar-los teòricament i proposar possibles línies d'acció.

Segurament, la idea que exemplifica més clarament els conflictes de Cal Trepapat és la de la discontinuïtat. Concretament, se n'identifiquen dues: l'una espacial i l'altra conceptual.

La primera fa referència al repte urbanístic que té aquest espai públic. Cal Trepapat es troba als afores de la ciutat, a aproximadament uns 2,2 quilòmetres del centre històric. L'absorció d'aquest espai dins la trama urbana al llarg dels propers anys hauria de ser un dels reptes urbanístics de la ciutat. En aquest sentit, JACOBS (2012) parla de la importància de la continuïtat en la trama urbana per tal que la ciutadania percebi que està dins d'una unitat urbanística. En altres paraules, els talls de verticalitats edificatives (el fet que per anar d'un lloc a un altre hagi de passar per espais sense construcció vertical, sigui zona de serveis, comerços, residencial, infraestructura pública, etc.) generen una percepció psicològica de llunyania i sortida d'una unitat urbanística més gran que el fet de canviar de morfologia de trames urbanes en llargs recorreguts, sempre que aquestes siguin contínues.

L'accés a Cal Trepapat es realitza per l'antiga N-II, una carretera que avui s'ha convertit en l'eix central de la ciutat, amb trànsit pacificat i una llargada de més de 3 quilòmetres. La gran obra d'adaptació d'aquesta antiga carretera a avinguda cívica es va finalitzar a uns 500 metres de l'accés a Cal Trepapat, fet que obliga actualment a realitzar l'últim tram d'accés a l'espai per carretera. Si tenim en compte la reduïda extensió de la trama urbana de la ciutat i els hàbits relativament (encara que mai prou) estesos de desplaçaments a peu, podem entendre el mur psicològic que genera la finalització de la trama urbana i l'inici d'un petit tram de carretera que (encara que amb un lateral habilitat per a vianants) no deixa de tenir la morfologia de via automobilística.

La segona discontinuïtat fa referència a la fragmentació constitutiva de Cal Trepapat com

a espai públic, manifestada en dues grans línies. La primera és la de la gestió fragmentada sobre la base de tants serveis com hi ha. D'aquesta manera, els serveis i activitats culturals, museístics i patrimonials, els culturals privats, els culturals escènics, els empresarials o els formatius són gestionats per àrees, departaments o col·lectius diferents, cosa que no fa possible una concepció orgànica i global de la infraestructura quant al seu funcionament integral. En segon lloc, la discontinuïtat conceptual també s'expressa entre la mateixa infraestructura i la seva relació amb la ciutadania, de manera que aquesta última és un agent passiu en el marc de responsabilitat, pertinença o governança.

Activacions: regeneracions, indicadors i escala

Una de les oportunitats de futur de Cal Trepapat és que la infraestructura ja està construïda i ens allunyem de l'àmbit de la ciutat extensiva per ubicar-nos clarament en la ideació d'un espai ja construït i amb possibilitats de caràcter identificades i conegudes. Després de l'esclat constructiu que han viscut (patit) els nostres entorns urbans en els últims anys, sens dubte és més factible un escenari d'acció en un espai ja construït que la ideació de plànol i paper d'un projecte urbà i urbanístic nou. Pensar (i repensar) els espais públics és avui molt més factible que no pas projectar-los de nou.

Pel que fa a la infraestructura que atensem, les estratègies s'han centrat i han de seguir fent-ho en la conversió d'un espai històricament productiu i privat en un espai públic vinculat directament a l'àmbit de la cultura, l'empresa, el coneixement i la formació.

Podem comptar que s'ha culminat una primera fase d'activació pública de la infraestructura, ja que avui Cal Trepapat té un funcionament normalitzat, amb tècnics municipals desenvolupant-hi tasques associades directament a l'activitat i una dotació pressupostària per a cada una de les línies de serveis esmentades. Cal desenvolupar a partir d'ara un conjunt d'estratègies d'activació vinculades a quatre grans conceptes: les *regeneracions*, els nous *sistemes d'indicadors*, l'*escala* d'influència i, finalment, el model de *governança* (aquest últim punt serà desenvolupat en detall i particularment més endavant).

Podem entendre la *regeneració* des de tres possibles aspectes. En primer lloc, la regeneració social, centrada en la recerca i l'atracció de sectors de població específics

sobre base de l'enfortiment de la cohesió social: gent gran, nova ciutadania i població familiar i infantil. Aquests tres col·lectius podran gaudir de Cal Trepal quan l'espai consideri les zones de descans, esbarjo i relació social, com poden ser jocs infantils, zones ombrejades, bancs de descans, fonts, sorrals, pistes de bàsquet, de petanca o, fins i tot, un espai de restauració (cafeteria, bar, restaurant) en condicions especials i adequades, tenint en compte les particularitats de l'espai. En segon lloc, la regeneració ambiental, centrada en la dignificació de zones degradades i, sobretot, en la recerca de nous accessos que desafin el tall de la trama urbana esmentat. La qualitat dels accessos, la contaminació (acústica, estètica, etc.) que rep i que genera, la plantació de zones verdes, l'ús de materials constructius nobles i la integració estètica amb l'entorn són elements que han de formar part d'aquesta segona regeneració. Cal entendre, a més, que l'entorn, el paisatge i la matèria són també patrimoni. I, finalment, la regeneració econòmica, com són les estratègies d'atracció de coneixement, la interacció entre diverses empreses i el foment del cooperativisme de serveis, la generació de models de proteccionisme empresarial per fomentar la contractació

interna, les formacions específiques externes o l'autoformació.

En un altre ordre de coses, cal parlar dels *sistemes d'indicadors* entesos com les quantificacions numèriques que ens ajuden a entendre i analitzar periòdicament determinats entorns geogràfics o socials. Els indicadors són una eina d'avaluació (analitzar, contrastar, corregir, avançar) que ens permetrà definir les millors intervencions de futur. En aquest sentit, la generació de nous indicadors ha d'anar d'acord amb les línies cabdals d'activació per poder-ne fer una lectura adequada en relació amb els seus impactes. Segurament és tan important la intervenció urbana com la percepció d'aquesta mateixa intervenció. En aquest sentit, cal construir indicadors propis, però, sobretot, també d'altres que puguin recollir aquesta percepció externa, subjectiva i vivencial.

Els següents podrien ser un conjunt de possibles indicadors innovadors (i que podrien ben bé ser uns altres), alguns quantitius (clàssics) i d'altres qualitius (molt més interessants en l'àmbit que atenem): grau de coneixement d'ús i participació de la infraestructura per part de la ciutadania,

Foto: Jesús Vilamajó.

grau de pertinença, grau de coneixement de les activitats desenvolupades, grau de consens en la presa de decisions, grau d'interacció empresarial, nombre d'assistents a les activitats entre població focus (gent gran, nova ciutadania i població familiar i infantil), grau d'iniciativa privada en les activitats, volum i creixement de les empreses allotjades, grau de qualificació i valor afegit de les empreses allotjades, tipologia i preus de les activitats culturals, grau de satisfacció, tipologia i volum de creixement del mobiliari urbà a la infraestructura o grau de regeneració social, ambiental i econòmica, entre d'altres.

Amb relació a l'*escala* d'influència de Cal Trepat, és important no deixar de banda dues esferes: l'escala territorial, entesa com la concepció de l'espai com un element integrat a un territori, com pot ser la comarca, la província o la zona geogràfica, i l'escala (o més aviat mirada) internacional, com a font de referència, suggestió de projectes similars o tangencials que inspirin una qualificació del disseny local de Cal Trepat.

Miralls i oxigen

A propòsit de l'escala tant nacional com internacional, coneixem com a *benchmarking* el procés d'avaluació comparativa de models exteriors que ofereixen algun servei, sistema, producte o procés similar a la nostra infraestructura o organització. Consisteix a comparar per transferir coneixement de les millors pràctiques i la seva aplicació en el nostre àmbit. En planificacions estratègiques, el *benchmarking* és un element cabdal per la seva practicitat i creativitat («m'agradaria ser com...»).

Quines poden ser les infraestructures de referència que ens poden ser inspiradores, donant per sabuda tota la diferència i singularitat de cada una d'elles?

El CCCB, a Barcelona. Organitza i produeix exposicions, debats, festivals, concerts, cinema, cursos, conferències, etc. Impulsa la investigació artística i genera debat, pensament i reflexió entorn de la idea de ciutat i espai públic. És un espai obert a col·lectius d'artistes i creadors. #creació #formació #exhibició #cultura #ciutat #investigació #espai públic www.cccb.org

La també barcelonina Fabra i Coats és una de les més importants fàbriques de creació que dona suport a la creativitat i la innovació a la ciutat, i està en contacte permanent amb col·lectius locals. Un espai amb pro-

jecció internacional. #creació #comunitat #emergència fabraicoats.bcn.cat

La fàbrica Roca Umbert de Granollers és un espai cultural viu, obert i en constant transformació que està al servei dels processos de creació i formació artística, en cooperació amb el teixit econòmic vinculat a la indústria audiovisual. #creació #laboratori #teixitempresarial #pensament #patrimoni www.rocaumbert.cat/

A la resta de l'Estat espanyol, l'antic Matadero de Madrid s'ha transformat en un centre creatiu contemporani que exerceix de laboratori de creació interdisciplinari vinculat a la ciutat, i és un espai generalista d'idees sobre la cultura i els valors de la societat contemporània, obert a la trobada entre creadors i públic. #creació #comunitat #exhibició #cultura #emergència #ciutat www.mataderomadrid.org

Finalment, entre els molts models de referència al món, podem destacar Subtopia, a Botkyrka (Suècia). Aquest centre de creació artística de més de 15.000 metres quadrats està especialitzat en circ contemporani, estudis de cinema, art urbà, dansa i música. #creació #comunitat #arturbà #cultura www.subtopia.se

Cap a un espai d'activitat social?

L'arquitecte i urbanista danès Jan GEHL (2006) va centrar la seva carrera en la recerca de models urbans de qualitat sobre la base de la reorientació dels dissenys i hàbits ciutadans. La seva obra conté la definició de diverses tipologies d'activitats exteriors: les *necessàries*, les *opcionals* i les *socials*.

Les *activitats necessàries* contenen la idea d'obligatorietat, com ara anar a l'escola, a la feina, a comprar, esperar un transport públic, etc. En general, les tasques quotidianes i els temps morts pertanyen a aquest grup d'activitats. Les *activitats opcionals*, les que es realitzen en funció del desig o la pertinença de temps i espais idonis, s'acostumen a desenvolupar quan les condicions exteriors són de bona qualitat. Estem parlant de seure a l'espai públic, menjar, jugar en una plaça, etc. Finalment, les *activitats socials* són totes aquelles que depenen de la presència d'altres persones en espais públics. Les activitats socials inclouen les converses i, en general, l'activitat comunitària, com veure i escoltar altres persones en tota l'amalgama de possibilitats que poden haver-hi. De l'activitat social, en podem

dir també *acció resultant*, ja que es desenvolupa en connexió amb altres activitats arran de la trobada amb altres persones que realitzen altres activitats (obligatòries o opcionals, segurament). Un element cabdal és que l'activitat social es reforçarà indirectament quan es fomenti la qualitat de les altres dues tipologies d'activitat.

Els espais públics ben ideats faciliten l'activitat social. És tasca d'arquitectes i urbanistes de l'espai públic en la vessant més creativa, humanista (visionària, diria), el fet d'influir positivament per tal de generar condicions òptimes per trobar-se, veure, sentir i escoltar la gent. Les activitats socials faciliten que establim relacions de confiança amb el món que ens envolta amb una afectació positiva directa a la nostra qualitat de vida. Trobar gent en un espai públic, habitualment, ens converteix en ciutadans coneguts recíprocament. Els espais vius resulten sempre estimulants perquè són rics en experiències. A més, la projecció d'espais públics de manera sensata i que busqui l'activitat social evitarà, en molts casos, els intents, cars i artificials, de forçar edificacions sumptuoses, espectaculars però fredes i de baixa intensitat social. A voltes, l'activitat social que gira entorn dels espais públics pot ser més

essencial i rellevant des d'un punt de vista de qualitat de vida i generació de marcs de ciutadania que els mateixos espais públics com a edificació.

La generació de contextos propicis per al foment de l'activitat social a Cal Trepal és un dels reptes de futur que té aquesta infraestructura. A més de tota l'activitat que s'hi desenvolupa, el potencial d'aquest espai és suficientment gran per no haver de renunciar a ser una àgora de trobada social que faci la vida de les persones menys hostil i més propera.

Cap a un espai comunitari?

Hem deixat per al final el factor de la governança entesa com la capacitat col·lectiva de prendre decisions sobre un context determinat, en aquest cas, un espai públic. Cal entendre la governança com un sistema de presa de decisions, participació i responsabilitat compartit entre poders públics, organitzacions, entitats, empreses i ciutadania, entre molts altres agents possibles. Segons les dinàmiques i els graus de protagonisme de cada un dels agents, es configurarà un règim de governança de l'espai públic o un altre.

Foto: Jesús Vilamajó.

Elinor OSTROM (2011), economista estatunidenca i premi Nobel d'Economia l'any 2009, ha desenvolupat la idea dels nous models de presa de decisions basats en el multigovern i la cooperació entre actors implicats.

La idea del govern comunitari se sosté sobre tres fonaments: el *recurs*, la *comunitat* i les *normes*. El *recurs* és l'espai públic, la *comunitat* són aquells agents que estan disposats a defensar el bé comú i les *normes* són la metodologia de presa de decisions que permetran una explotació sostenible del recurs en qüestió. La hipòtesi de l'espai com a bé comunitari és la de la superació de la concepció de l'espai públic com a espai estatal a favor de la coresponsabilitat entre institucions públiques i societat civil.

L'investigador social Jaron ROWAN (2016) afirma que una concepció comunitària pot arribar a posar en crisi certs sistemes de gestió i explotació (en aquest cas, d'un espai públic) bàsicament perquè fins al moment havien estat una fèrria competència de les institucions públiques o bé pel seu contrari, una privatització i entrega al sistema de mercat privat. D'altra banda, també es posa de manifest que fins ara els encarregats de desenvolupar l'activació dels espais públics han estat tècnics i gestors públics que han lluitat per no rebaixar el nivell d'exigència i qualitat de diversos espais de desenvolupament cultural i ciutadà, com són biblioteques, centres cívics, espais escènics, etc. En un context comunitari, cal obrir-se a la gestió comunitària. La cultura comunitària aborda les limitacions d'allò públic: hi ha tants públics diversos que massa habitualment allò públic no es pot permetre la hiperespecialització, l'experimentació o la innovació.

Per això, Rowan obre la porta a l'activació promoguda no només per les institucions públiques, presentant com a concepte innovador allò públic no estatal que té funció pública però que no està estrictament en mans d'entitats públiques. Cal dir que aquesta nova lògica suposa una categoria que no és pura, tancada ni hermètica. Aquestes categories es combinen, s'hibriden o es complementen, en el millor dels casos, com també, en el pitjor dels casos, es perverteixen en sistemes de gestió que desdibuixen el control o la responsabilitat. Allunyem-nos, doncs, de la idea que la gestió comunitària serà una poció màgica que solucionarà tots els problemes de les polítiques urbanístiques o culturals d'una ciutat. Així mateix, allunyem-nos també de la idea que allò comú pot reemplaçar allò

públic estatal. Així, segurament estarem més còmodes en un context on allò públic no estatal pugui estar acompanyat i supervisat de manera no intrusiva, com a model innovador de gestió.

En la mateixa línia, la cultura comunitària no aspira a l'universalisme, sinó més aviat a un particularisme radical. Allò comú no elimina en cap cas la necessitat d'allò públic; entre les dues realitats poden haver-hi espais de conflicte, però també de plena complementarietat. També cal tenir clar que ni totes les institucions poden ser gestionades per comunitats, ni les comunitats han de fer-se seus tots els equipaments. No podem oblidar que allò públic estatal ha de continuar vetllant per una ciutadania (imaginària) que aspira a ser universal, mentre que allò comunitari ha de ser entès com un nou model innovador de gestió i decisió basat en la cessió de quotes, també de gestió i decisió, dels sistemes pròpiament públics.

En definitiva, cal insistir que allò comunitari no arribi a ser percebut com una solució a la cultura pública, ni a plantejar-se com una externalització d'allò públic.

Cal Trepat avui està governat per un consell rector format per l'Ajuntament de Tàrraga, la Diputació de Lleida, el Departament de Cultura de la Generalitat, la Subdelegació del Govern central, el Consell Comarcal, la Universitat de Lleida i una representació dels antics propietaris privats. En aquest sentit, cal valorar una certa permeabilitat en la presa de decisions a favor d'agents no estrictament públics.

La pregunta és si es pot anar més enllà. Cal Trepat pot avançar cap a nous models de governança comunitària en el futur? Cal tenir en compte que la participació, la coresponsabilitat i la proximitat s'han convertit en els focus més importants on les administracions públiques locals han abocat una gran part d'esforços per tal d'adequar-se a nous paradigmes i realitats en què la ciutadania i els experts en matèries específiques han agafat pes i han donat més valor i criteri. Els models comunitaris locals poden ser una eina immillorable per fer de Cal Trepat un espai públic (o potser, en uns anys, comunitari) de referència territorial. Això sí, cal atreviment i mirada estratègica.

A mode de conclusió

Aquest article ha estat un exercici reflexiu entorn de l'espai públic de Cal Trepat, amb la mirada posada no tant en l'activitat que

s'hi desenvolupa, sinó en aquells aspectes relacionats amb la construcció de ciutadania i la concepció urbanística, organitzativa, social o política de l'espai. Tot això, amb una clara voluntat d'obrir una finestra de debat amb la intenció de convertir aquesta infraestructura de referència en un espai propici per a una vida més rica, crítica,

complexa i responsable (aquest és l'objectiu final, no ho oblidem). Un Cal Trepal que no només suporti activitat, sinó que també generi qualitat de vida. Les dinàmiques obertes, flexibles i innovadores faran més atractiva (necessària, m'atreviria a dir) l'activitat pública (col·lectiva, m'atreviria a dir). És un (possible) camí de futur.

Bibliografia

BELLET, C. (2009). «Reflexiones sobre el espacio público. El caso de las ciudades intermedias». Ponència al IV Seminario Espacios Públicos y Ciudades Intermedias. Mérida (Veneçuela), novembre de 2009.

BORJA, J. (2012). *Espacio público y derecho a la ciudad* [en línia]. Barcelona: s. n. <https://debats-treballsocial.files.wordpress.com/2013/03/espacio_publico_derecho_ciudad_jordiborja.pdf>.

BRAVO, D. (2011). *La sorpresa del flâneur: Lliçons del Premi Europeu de l'Espai Públic Urbà* [en línia]. Barcelona: CCCB. <<http://www.publicspace.org/en/text-library/cat/c003-la-sorpresa-del-flaneur>>.

— (2014). *Dimensiones de l'espai públic*. Classe

magistral inèdita. Barcelona: UOC; UAB; CCCB.

GEHL, J. [et al.] (2006). *La humanización del espacio urbano: La vida social en los edificios*. Barcelona: Reverté. [1a ed.: 1987]

JACOBS, J. (2012). *Muerte y vida de las grandes ciudades*. Madrid: Capitán Swing. [1a ed.: 1961]

LEFEBVRE, H. (1968). *Le droit à la ville*. París: Anthropos.

LOFLAND, L. H. (1973). *A world of strangers: Order and action in urban public space*. Prospect Heights: Waveland Press.

OSTROM, E. (2011). *El gobierno de los bienes comunes*. Mèxic: FCE.

ROWAN, J. (2016). *Cultura libre de estado*. Madrid: Traficantes de Sueños.

